

Олена Миколаївна Вознюк
канд. психол. наук,
викладач кафедри психології
КЗ «ЖОІППО» ЖОР

ЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

В рамках новітньої концепції державних освітніх стандартів одним з найбільш проблемних питань є значення психолого-педагогічної супроводу дітей в умовах інклюзивної освіти. Якщо говорити про інклюзивну освіту, то слід зауважити, що це не тільки створення технічних умов для безперешкодного доступу дітей з особливими потребами до загальноосвітніх закладів, а й специфіка навчально-виховного процесу, який повинен будуватися з урахуванням психофізичних спроможностей дитини з обмеженими можливостями здоров'я. Таким чином, інклюзивна освіта розуміється і стає фактично комплексним і багатогранним процесом спільного виховання і навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я та нормально розвиваючими ровесниками. Тобто інклюзивна освіта і система психолого-педагогічної супроводу дозволяє дітям з обмеженими можливостями здоров'я найбільш ефективно прогресувати в соціальному розвитку, яке засноване на соціальній адаптації. Стає очевидним, що психологічний супровід виступає в ролі одного з найбільш ключових компонентів системи освіти, і основним, системоутворюючим компонентом в інклюзивній освіті. Зазначена роль психологічного супроводу дозволяє успішно реалізовувати індивідуальні можливості розвитку особистості і забезпечувати повністю адаптивне, взаємне сприйняття: «дитина – мікросередовище», «мікросередовище – дитина». Психологічний супровід як системний підхід є запорукою ефективної роботи освітнього закладу, який прагне реалізувати програму інклюзивної освіти.

Ключові слова: інклюзивна освіта, особистісний розвиток, психічний розвиток, психологічний супровід, психокорекція, психопрофілактика.

У сьогоденності питання навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку, є одним із пріоритетних в освітній галузі. Насамперед, пов'язано це з тим, що зростає щорік кількість дітей, які мають обмежені можливості здоров'я. За показниками Всесвітньої організації охорони здоров'я, тільки 20% народжених дітей умовно вважається здоровими, інші – або перебувають у стані між здоров'ям і хворобою, або страждають порушеннями психофізичного розвитку.

В основі інклюзивної освіти лежить ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, забезпечує рівне ставлення до всіх, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами. Інклюзія дає можливість взаємодіяти зі звичайними дітьми дітям із обмеженими можливостями

здоров'я: наслідувати їх; спостерігати за ними; отримувати такий же соціальний досвід. Спільне навчання стає благотворним і для дітей без вад, оскільки у них формується: позитивне сприйняття не схожих на них людей; толерантність і сензитивність до потреб інших; зростає соціальна відповідальність, що сприяє їх особистісному розвитку. Усі діти в системі інклюзивної освіти набувають досвід подолання труднощів і перешкод, навчаються досягати успіхів. Це ще раз є підтвердженням того, що інклюзивність в освітньому середовищі сприяє особистісному розвитку дітей.

Таким чином, на першому плані постають завдання створення умов для становлення особистості кожної дитини відповідно до можливостей, здібностей та особливостей її психічного і фізичного розвитку. В освітніх закладах має бути створено високоякісний психологічний супровід дитини з обмеженими можливостями здоров'я, а також створений особливий морально-психологічний клімат у педагогічному та учнівському колективах, заснований на розумінні потреб, проблем такого учня та бажанні йому допомогти.

Ефективна реалізація включення дитини з особливими потребами в середовище освітнього закладу видається практично неможливою без спеціалізованого психолого-педагогічного супроводу як інклюзивного процесу, так і його окремих структурних компонентів [1].

Одним з головних принципів психолого-педагогічного супроводу інклюзивної освіти є *міждисциплінарність* – комплексний підхід до супроводу.

Законодавство України декларує, що діти з обмеженими можливостями здоров'я мають рівні з усіма права на освіту. В результаті введено поняття інклюзивної освіти, яке спрямоване на «забезпечення рівного доступу до освіти для всіх учнів з урахуванням різноманітності особливих освітніх потреб та індивідуальних можливостей».

Сьогодні під інклюзивною (включеною) освітою розуміється процес спільного виховання і навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я та однолітків з нормальним розвитком. В ході такої освіти діти з обмеженими

можливостями здоров'я можуть досягати якнайповнішого прогресу в соціальному розвитку. Система психолого-педагогічної допомоги в інклюзивній освіті заснована на соціальній адаптації та реабілітації дітей з обмеженими можливостями здоров'я [3].

Психологічний супровід, на сьогоднішній день, є одним з найважливіших компонентів системи освіти в цілому. Метою діяльності психологічного супроводу є забезпечення саме психологічного здоров'я дітей дошкільного та шкільного віку. Внаслідок цього, основним завданням психологічного супроводу стає сприяння психічному, психофізичному та особистісному розвитку дітей. Психологічний супровід створює сприятливі психологічні умови для повноцінного і повністю адаптивного взаємного сприйняття «дитина – мікросередовище», «мікросередовище – дитина». Дана суперпозиція психологічного супроводу дозволяє реалізовувати спочатку закладені, у відповідному етапі онтогенезу, індивідуальні можливості розвитку особистості. Психологічний супровід освіти являє собою об'єднане, інтегроване, комплексне явище, яке сприяє єднанню декількох наріжних аспектів: *організаційного, практичного, прикладного та наукового*. Очевидно, що кожен з озвучених аспектів ставить перед виконавцями певні завдання, вирішення яких вимагає спеціальної професійної підготовки.

Висновки наукових досліджень дозволяють створювати теоретичні та методичні обґрунтування, які дозволяють розробляти психокорекційні та розвиваючі програми. *Науковий аспект* формує способи, засоби і методи спрямовані на професійне застосування психологічних знань в уже сформованих умовах сучасної системи освіти [2].

Прикладний аспект психологічного супроводу зобов'язаний обслуговувати весь процес виховання і навчання. Безпосередню участь фахівця психологічного супроводу в усьому процесі навчання, дозволяє здійснювати не тільки безпосередній аналіз, але і розробку психологічних обґрунтувань для формування навчальних програм спрямованих на підготовку майбутніх професійних кадрів.

Логічним продовження прикладного аспекту є *практичний аспект* психологічного супроводу, який є безпосередньою роботою психологів в освітніх установах. Таким чином, психологічний супровід починає володіти і *організаційним аспектом*, будучи за своєю суттю, структурою навчального закладу [4].

Таким чином, психологічний супровід, його модель і функціональний зміст являє собою теоретичну базу наукового аспекту, який, в свою чергу дозволяє розвивати прикладний, практичний, організаційний аспекти.

У психологічному супроводі, як і в будь-якому виді діяльності існує два основних напрямки: актуальне сьогодні і перспективне майбутнє. Перший напрямок діяльності психологічного супроводу виконує рішення поточних, існуючих проблем та ситуацій, які тісно пов'язані з труднощами у вихованні та навчанні дітей, що виникають у зв'язку з відхиленнями в їх формуванні особистості та взаємодій в мікросередовищі. У ситуаціях такого роду вкрай необхідна професійна допомога фахівця психологічного супроводу. Миттєве рішення поточних проблем не є показником ефективності роботи психологічного супроводу – необхідно створювати перспективу. Розвиток і становлення індивідуальності в особистості кожної дитини. Необхідно формувати психологічну готовність дитини до творчого життя не тільки в існуючому мікросередовищі, але і до подальшого самовизначення його життя в суспільстві [5].

Сьогоднішній напрямок діяльності психологічного супроводу та напрямки в перспективу пов'язані між собою нерозривно. Психолог, який є фахівцем психологічного супроводу, вирішує завдання перспективного розвитку і щодня здійснює допомогу дітям та їх батькам, колегам в навчальному закладі.

Перш за все, забезпечується психічний і особистісний розвиток дитини; створюється сприятливий, спрямований на розвиток психологічний клімат, який обумовлюється продуктивним спілкуванням, як і в мікросередовищі однолітків, так і в мікросередовищі взаємодії педагогів та учнів, (учнів,

педагогів, батьків). Таким чином, фахівець психологічного супроводу стає відповідальним за створення та дотримання толерантних психологічних умов. Це особливо важливо, коли фахівець психологічного супроводу здійснює свою діяльність в навчальних-виховних установах, де реалізовується концепція інклюзивної освіти. Спеціаліст психологічного супроводу в процесі своєї діяльності зобов'язаний приділяти увагу такій тонкій психологічній організації – як внутрішній світ дитини: його впевненості або, навпаки, невпевненості в собі; розумінню і усвідомленню дитиною своїх здібностей, її відношенням до мікросередовища і навколишнього світу; подійності. Тільки здоровий психологічний клімат в середовищі розвитку особистості дитини може сприяти становленню самодостатності. Тобто фахівець психологічного супроводу допомагає дитині в саморозумінні та саморозвитку відповідно до етапів дорослішання. Формувати у дитини принципи толерантної і гуманістичної взаємодії з оточуючими його людьми, реаліями і факторами навколишнього світу [3].

Для фахівця психологічного супроводу, психолога, ефективність діяльності визначається, перш за все, знаннями, які сформував науковий аспект. Але абсолютним критерієм ефективності буде здатність фахівця психологічного супроводу правильно і грамотно, з професійної точки зору, реалізовувати отримані теоретичні знання (методи вивчення та обстеження дитини, мікросередовища, діагностування та аналіз). Спеціаліст психологічного супроводу є практичним психологом, який повинен враховувати особливості своєї діяльності в освітній установі та відповідно професійно володіти і використовувати методи, способи психодіагностики, психопрофілактики, психокорекції.

Психологічний супровід, як організаційна структура, будучи представлена фахівцем-психологом, входить до складу педагогічного колективу освітньої установи, тобто фактично психологічний супровід гармонійно вбудовується в освітню вертикаль. Високий рівень ефективної діяльності психологічного супроводу може бути забезпечений лише при

взаємодії на професійному рівні всіх структурних підрозділів навчального закладу.

Однією з основних функцій психологічного супроводу є діагностування та подальший постійний моніторинг психологічної підготовки простору освітнього закладу не тільки до впровадження, але і до реалізації інклюзивних форм освіти. Подальша оцінка, з точки зору структури психологічного супроводу, ефективності впровадження та реалізації інклюзивної практики.

Корекційно-розвиваючі програми спрямовані на підготовку і подальшу адаптацію дітей з обмеженими можливостями здоров'я до сучасних умов навчання в освітній установі. Функції, що виконуються психологічним супроводом щодо реалізації профілактичних програм однозначно призводять до значного зниження показників негативних соціальних установок і стереотипів, що склалися по відношенню до дітей з обмеженими можливостями. Причому ця позитивна тенденція спостерігається у всіх учасників освітнього процесу. Функції та діяльність психологічного супроводу в освітніх установах істотно підвищує готовність останніх до впровадження і реалізації основних принципів програми інклюзивної освіти [1].

Психологічно комфортне та безпечне середовище, яке формує психологічний супровід в рамках концепції інклюзивної освіти, дозволяє дітям з обмеженими можливостями здоров'я брати активну участь в соціумі.

Професійна компетентність спеціаліста психологічного супроводу є запорукою успішної роботи освітнього закладу реалізує програму інклюзивної освіти.

Вочевидь, в процесі реалізації програми інклюзивної освіти, нині, реально не вистачає практичних психологів, а їх роль є ключовою, тобто науковий аспект психологічного супроводу, підготовка практичних психологів у вищих навчальних закладах – це одна з першочергових глобальних завдань, вирішення якої дозволить успішно, ефективно

реалізувати концепцію інклюзивної освіти в структурі сучасної української освіти.

Таким чином, говорячи про інклюзивну освіту, слід зазначити, що це не тільки створення технічних умов для безперешкодного доступу дітей з обмеженими можливостями здоров'я до загальноосвітніх закладів, а й специфіка навчально-виховного процесу, який повинен будуватися з урахуванням психофізичних можливостей дитини з особливими потребами. В освітніх установах має бути організований якісний психолого-педагогічний супровід, а також створений спеціальний морально-психологічний клімат в педагогічному та учнівському колективах.

Психологічний супровід інклюзивної освіти – це надважлива складова моделі інклюзивної освіти.

Література.

1. Алехина, С. В. Инклюзивное образование для детей с ограниченными возможностями здоровья [Текст]: монография / Н. В. Новикова, Л. А. Казакова, С. В. Алехина / под общ. ред. Н. В. Лалетина; Сиб. Федер. унт, Краснояр. гос. пед. унт им. В.П. Астафьева [и др.]. – Красноярск, 2013. С. 71 – 95.
2. Егоров, П. Р. Теоретические подходы к инклюзивному образованию людей с особыми образовательными потребностями [Текст] / П. Р. Егоров // Теория и практика общественного развития. – 2012. № 3. – С. 3539.
3. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні // Управління освітою. – 2007. – №12. – С. 5-7.
4. Моїсеєнко, К. Соціально-психологічний супровід інклюзивної освіти / К. Моїсеєнко // Соціальний педагог. – 2009. – №11. – С. 62-64.
5. Савельєва, О. Інклюзивне навчання / О. Савельєва, А. Сікач // Післядипломна освіта в Україні. – 2006. – №1. – С. 41-43.